

TABIAT BILAN TANISHTIRISH ORQALI BOLALAR NUTQINI O'STIRISH.

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Yuldoshova Mehriniso Ochildiyevna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim kafedrası talabasi

Chuponqulova Sitora Bozorovna

Annotatsiya: Maktabgacha yoshdagi bolalarga tabiat bilan tanishtirish orqali ona tilini o'rgatishdan maqsad nutqni rivojlantirish, qobiliyat va ko'nikmalar, og'zaki muloqot madaniyati, maktabgacha yoshdagi bolalarning amaliy muloqot ko'nikmalarini egallash usullarini ishlab chiqish, o'qish uchun zarur shart-sharoitlarni shakllantirish. Bu muammo ona tilini o'rgatish bilan chambarchas bog'liq, ya'ni bolaning nutq qobiliyatini rivojlantiradigan pedagogik jarayon.

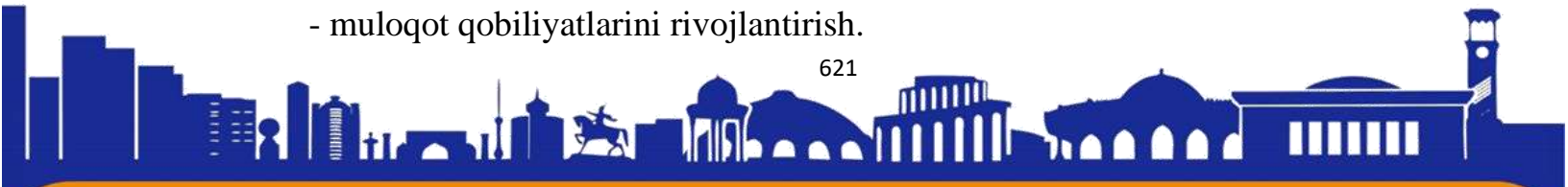
Kalit so'zlar: maktabgacha yoshdagi bolalar, ona tilini o'rgatish, nutq qobiliyatlari va ko'nikmalari, og'zaki muloqot madaniyati, o'qish va yozish, til tushunchalari va qoliplari, so'z yasalishi, sintaksis, kommunikativ kompetentsiya.

Аннотация: Целью обучения дошкольников родному языку путем приобщения их к природе является развитие речевых способностей и навыков, культуры устного общения, разработка методов приобретения практических навыков общения дошкольников, создание необходимых условий для учебы. Эта проблема тесно связана с обучением родному языку, то есть педагогическим процессом, развивающим у ребенка речь.

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, обучение родному языку, речевые способности и умения, культура речевого общения, чтение и письмо, языковые понятия и закономерности, словообразование, синтаксис, коммуникативная компетентность.

Nutqni rivojlantirish bolalarni maktabga tayyorlashda asosiy o'rinlardan birini egallaydi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalar nutqni rivojlantirishning asosiy vazifalari:

- ona tilining har bir yosh uchun belgilangan me'yor va qoidalarini egallash;
- muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish.

Hozirda taassuf bilan aytamizki, farzandlarimiz har doim ham chiroyli va to'g'ri gapira olmaydi. Nutqning turli xil buzilishlari bo'lgan katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalar soni ortib bormoqda, ulardan biri nutqning etarli darajada shakllanmagan leksik va grammatik tarkibiy qismidir. Bolalarning ona tilining so'z boyligi va grammatik tuzilishini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar izchil nutqning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, bu bolaning maktabda muvaffaqiyatli o'rganishining asosiy shartlaridan biridir.

Bolaning nutqi taqlid orqali shakllanganligi sababli, bu jarayonda etakchi rol biz kattalarga tegishli: bog'cha tarbiyachisi, ota-onalar va oiladagi yaqinlar. Maktabgacha tarbiyachining ona tilini o'zlashtirishdagi muvaffaqiyati ko'p jihatdan bola bilan qanday gaplashishimizga va u bilan muloqot qilishga qanchalik e'tibor berishimizga bog'liq.

Nutq fikrlar dunyosidan ajralmasdir: u bolaning fikrlash mantig'ini, uning o'zi idrok etganini tushunish va uni to'g'ri, aniq, mantiqiy nutqda ifodalash qobiliyatini aks ettiradi. Bola o'z bayonotini qanday qurishni bilishiga qarab, uning nutqining rivojlanish darajasini baholash mumkin. Bolaning fikrlash va nutqini rivojlantirish uchun u atrofdagi turli xil narsalarni, tabiiy dunyoni, ijtimoiy hayot hodisalarini va o'yinni idrok etish jarayonida egallagan boy hissiy tajribaga ega bo'lishi kerak.

Tabiat bolalarni tarbiyalashda ko'plab sohalarda, jumladan, bolalar nutqini rivojlantirishda noyob imkoniyatlarga ega. K.D. Ushinskiy tabiat mantig'ini bola uchun eng qulay, vizual va foydali deb hisobladi. Bolaning fikrlash va nutqini yaxshilash uchun uning ruhini tabiatning to'liq, haqiqiy, jonli tasvirlari bilan boyitish kerak, chunki "nutqda mantiqiy bo'lgan hamma narsa insonning tabiatni kuzatishlaridan kelib chiqadi ...".

Tabiatni o'rganish jarayonida rivojlangan kuzata olish qobiliyati xulosalar chiqarish odatini keltirib chiqaradi, fikrlash mantiqiyligini, nutqning ravshanligi va go'zalligini tarbiyalaydi. Shu bilan birga, tafakkur va nutqning rivojlanishi yagona jarayon sifatida sodir bo'ladi.

Farzandingizga tabiat kitobini imkon qadar erta ochish kerak, shunda har kuni yangi narsa olib kelsin, "har bir qadam fikrlash va nutqning kelib chiqishiga - tabiatning ajoyib go'zalligiga sayohat bo'lsin" (V.A. Suxomlinskiy). Tabiat bilan har bir tanishish bolaning ongi, nutqi, ijodkorligi va his-tuyg'ularini rivojlantirish saboqidir.

Tabiat o'zining g'ayrioddiylik, yangiligi va xilma-xilligi bilan bolaga hissiy ta'sir ko'rsatadi, uni hayratda qoldiradi, ko'proq o'rganish istagini uyg'otadi va nutqda his-

tuyg'ular va fikrlarni etkazishga undaydi. Bola so'zlarda sabab va vaqtinchalik bog'liqlikni, ketma-ketlikni, ob'ektlar va tabiiy hodisalarning o'zaro bog'liqligini topish va to'g'ri aniqlashni o'rganadi, ya'ni. solishtirish, solishtirish va xulosa chiqarishni o'rganadi. Bu ishonchlilik, dalillik, izchillik va ravshanlik kabi izchil nutqning qimmatli fazilatlarini shakllantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Bola fikrlashni, aytib berishni, tasvirlashni o'rganadi.

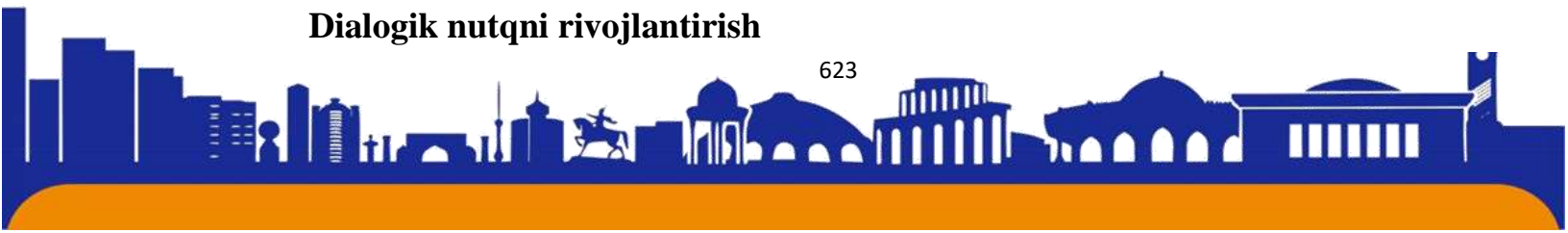
Bolalarning so'z boyligini boyitish va faollashtirish ustida ish olib borishda o'qituvchi birinchi navbatda kerakli lug'at materialini tanlashga e'tibor qaratishi; o'z nutqining to'g'riligi; bolalarni ma'lum bir so'z yoki jumladan foydalanishga undaydigan nutqiy vaziyatlarni yaratish.

Kuzatish, ekskursiya yoki sayrga tayyorgarlik ko'rayotganda, bolalar uchun yangi yoki yangi ma'noga ega bo'lgan so'zlarni belgilash, shuningdek, bolalar nutqini faollashtirish usullarini aniqlash kerak. Har bir yangi so'z o'qituvchi tomonidan aniq talaffuz qilinadi va keyin bolalar tomonidan takrorlanadi. Kuzatish paytida o'qituvchi yangi so'zni qayta-qayta takrorlaydi va bolalarning javoblari ushbu so'zni majburiy ishlatishni talab qiladigan tarzda savollar berishga harakat qiladi. Yangi so'zlar suhbat davomida, rasmlarni ko'rishda va boshqa mashg'ulotlarda mustahkamlanadi. Bu ishning maqsadi bolalarni vaziyatga mos ravishda so'zlarni to'g'ri ishlatishga o'rgatishdir.

O'rta guruhdan boshlab siz bolalarga maxsus grammatik va leksik mashqlarni berishingiz mumkin, bu erda lug'at bilan ishlash va jumlar qurish qobiliyatini shakllantirish asosiy maqsaddir.

Etarlicha boy va xilma-xil lug'at to'g'ri tuzilgan jumlar va har xil turdagi jumladan iborat izchil nutqni rivojlantirish uchun asosdir. Bola murakkab jumla tuza olishi uchun u nutqda aytmoqchi bo'lgan bog'lanishni, naqshni tushunishi kerak, masalan: "Qor ho'l bo'lsa, undan haykal yasash mumkin", "Qachonki. Ayoqli, qor quriydi va g'ijirlaydi", "Kuz kelganda qushlar uchib ketadi." issiq yerlarga, issiq bo'lgan joyga", "Kuz kelganda barglar tushadi, bu barglar tushishi". Shunday qilib, bolalar tomonidan o'qituvchi yordamida tuzilgan jumlar asta-sekin ularning faol mustaqil nutqiga aylanadi. Shuningdek, bolalar nutqida majoziy iboralarni, murakkab yaxshi tuzilgan jumalarni ishlatganda, voqealarga o'z munosabatini bildirganda rag'batlantirish kerak.

Dialogik nutqni rivojlantirish

Suhbat davomida bolalar nutqining tahlili shuni ko'rsatadiki, ular asosan oddiy, kam uchraydigan jumladan foydalanadilar. Bir hil a'zoli gaplar, ajratilgan iboralar, turli ergash gapli murakkab gaplar kam uchraydi. Bolalar juda ko'p to'liq bo'lmagan jumalarni ishlatishadi.

Suhbat mavzuni jamoaviy muhokama qilish shaklidir, shuning uchun u do'stni tinglash, uning javobini to'ldirish yoki tuzatish, savol berish qobiliyatini talab qiladi. O'qituvchidan esa tabiiy ravishda suhbat qura olish - uyatchanlarning ishtirokini jalb qilish va haddan tashqari faollarni to'xtatish talab qilinadi.

Tabiat haqidagi suhbatlarda o'qituvchi asosan bolalarning ayrim predmetlar va tabiat hodisalari haqidagi bilimlarini oydinlashtiradigan savollardan hamda faktik materiallarni umumlashtirishni, tabiatdagi bog'lanish va bog'liqliklarni o'rnatishni talab qiluvchi savollardan foydalanadi. Bundan tashqari, kattaroq maktabgacha yoshda siz ikki yoki undan ortiq mumkin bo'lgan javobni tanlashni talab qiladigan muqobil savollardan foydalanishingiz mumkin.

Xulosa:

Bolalarda izchil nutqni rivojlantirish uchun hodisalarning sabablarini aniqlashga, ular o'rtasidagi aloqalarni o'rnatishga va tabiatdagi mavsumiy o'zgarishlarning qonuniyatlarini o'rnatishga yordam beradigan savollar ayniqsa qimmatlidir. Javob berishda bolalar hodisani iloji boricha to'liq tavsiflashga harakat qiladilar, o'rnatilgan aloqani so'z bilan nomlaydilar va nutqida rivojlanish ketma-ketligini ko'rsatadilar.

Bolani tabiat haqida tasviriy hikoya yozishga o'rgatish nafaqat uning o'zi gapirayotgan narsaga qiziqishini uyg'otish, balki tasvirlangan narsa yoki hodisaning go'zalligini tushunishga, his qilishga yordam berish va shu orqali unga kerakli narsalarni topishga intilishni anglatadi. uni nutqingizda etkazish uchun so'zlar va iboralar. Tasviriy hikoya qilish ijodiy hikoya qilishning bir turidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Sh.A.Sodiqova, M.A.Rasulxo'jaeva. Bolalarni tabiat bilan tanishtirish metodikasi. - T.: Fan va texnologiya, 2013.
2. R.M.Qodirova. Maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirishning ruhiy omillari. Qoz., Sariog'och, 1998.
3. F.R.Qodirova. R.M Qodirova. "Bolalar nutqini rivojlantirish nazariyasi va metodikasi". T., "Istiqlol", 2006.
4. Babayeva D.R. "Nutq o'stirish metodikasi" T.: TDPU 2016-yil. O'quv qo'llanma

